«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»
ректори МДТ-и «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров», номзади илмҳои таърих, дотсент Набизода М.С.

«30» «06» соли 2025-ум

ТАҚРИЗИ МУАССИСАИ ПЕШБАР

ба диссертатсияи Абдуллозода Наҷибулло Сайфулло дар мавзуи «Шароитҳои педагогии ташаккули салоҳиятҳои асосии хонандагон бо истифода аз технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор аз руи ихтисоси 6D010300 – Педагогика ва психология (6D010301 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот)

Мутобиқати муҳтавои диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илми эълоншуда: Диссертатсия ва муҳтавои он ба шиносномаи ихтисоси илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор аз руи ихтисоси 6D010300 – Педагогика ва психология (6D010301 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот) мувофиқ мебошад.

Саҳми илмии довталаб дар ҳалли масъала ва коркарди мавзуи илмӣ. Яке аз хусусиятҳои рушди маориф, дар шароити муосир, ворид намудани технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ ба раванди таълим ба ҳисоб меравад, зеро маҳз истифодаи технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ омили муҳими рушди давлат ва ҷомеа баррасӣ карда мешавад. Рушди босуръати технологияҳои иттилоотиву коммуникативӣ ва истифодаи онҳо дар раванди таълим сифат ва сатҳи тайёр намудани мутахассисони ояндаро баланд менамояд. Дар робита ба ин, тули солҳои соҳибистиқлолии кишвар вобаста ба ташаккули раванди таълим дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ тадбирҳои судманде андешида шудааст, вале бо дар назар доштани мунтазам рушди технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ аз зинаи таҳсилоти миёнаи умумӣ ба ин масъала аҳамияти ҷиддӣ доданро талаб менамояд.

Барои таъмини муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умуми Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон якчанд Стратегия ва барномаҳои давлатиро қабул

намуда, бахри дар сатҳи зарури ба роҳ мондани ҷараёни таълим пайваста чораандешӣ менамояд. Аз ин лиҳоз ҳар як хонанда имконият дорад, ки аз воситаҳои иттилоотиву коммуникативӣ, ки қисми ҷудонопазири раванди таълим гардидаанд, васеъ истифода намояд. Истифода гардидани технологияҳои иттилоотӣ дар раванди таълим ба хонандагон имконият медиҳад, ки тафаккури эҷодии худро тақвият диҳанд, корҳои мустақилонаро бо сифати баланд иҷро намоянд ва умуман фаъолияти таълимии худро самаранок гардонанд.

Мавриди истифода қарор гирифтани технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ ҳамчун муносибати инноватсионии таҳсил баррасӣ гардида, яке аз системаҳои самараноки тайёр намудани хонандагон баромад менамояд. Дар ин замина имконияти бунёди системаи инноватсионии таълим ба миён меояд.

Истифодаи технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ ба самаранок намудани фаъолияти зеҳнӣ, баланд намудани сатҳ ва сифати тайёр намудани мутахассисони рақобатпазир дар бозори меҳнат равона карда шудааст. Дар ин самт, яке аз масъалаҳои муҳим ташаккули салоҳиятҳои мухталифи хонандагон дар асоси истифодаи технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ ба ҳисоб меравад.

Интихоби мавзуъ ва ҳадафи таҳқиқоти рисолаи илмӣ ба зарурати таҳияи равишҳои илмӣ педагоги дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ асос меёбад, ки ин масъаларо унвонҷу дар сатҳи зарурӣ ва лозима мавриди таҳқиқ қарор додааст.

Таҳқиқоти диссертатсионӣ самтҳои васеи низоми иттилоотӣ, бахусус истифодаи технологияи иттилоотӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумиро дар бар гирифа, ба як қатор сгратегияву барномаҳои сатҳи миллӣ ва соҳавӣ ҳамбастагии зиёд дорад. Мавзуи диссертатсия ба самтҳои асосии таҳқиқотҳои бунёдию амалӣ, аз ҷумла истифодаи технологияи иттилоотӣ дар ҷараёни таълим, рушди салоҳиятҳои хонандагон, алоқамандии бевосита дорад.

Муассисаи тақриздиҳанда — МДТ-и «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров» мавзуи кори таҳқиқотии муаллифро воқеан мубрам, замонавӣ ва то имруз нокифоя таҳқиқшуда ва интихоби мавзуро аз ҷониби унвонҷӯ саривақтӣ меҳисобад.

Далелҳои дар боло овардашуда муҳимияти мавзуи диссертатсияи илмиро муайян мекунад, дорои аҳамияти илмӣ ва амалӣ баҳогузорӣ менамояд.

Натиҷаҳои мушаххаси илмӣ (бо нишон додани навгонӣ, аҳамияти илмӣ ва амалии онҳо), ки барои он ба довталаб додани дараҷаи илмии дархостшаванда мумкин аст: аз он иборат аст, ки бори аввал тасаввурот оид ба омодагии мутахассисони оянда дар соҳаи информатика ҳангоми омӯзиши ТИК ба системаи омузиш имкон медиҳад, моҳияти ин қобилиятҳо ҳамчун хусусияти фаъолияти касбии мутахассис на ба шабеҳсозии утилитарии иттилоот, ки одатан дар амалияи таълимии мавҷуда истифода мешавад, балки ба баландбардории фаъолияти таълимӣ-маърифатии хонандагон тавассути ҳамкории иштирокчиёни раванди таълим дар ҷараёни муколамаи интерактивӣ, ки аз ҷониби захираҳои электронии таълимӣ амалӣ карда мешавад, ба вуҷуд оварда шавад. Амсилаи рушди қобилиятҳои нишондодашуда дар шароити низоми таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон (сохтор, дараҷаҳо ва марҳилаҳои рушди омодагиҳо) мушаххас карда шудааст. Истифодаи рушди қобилиятҳои ҷустуҷӯӣ-эҷодии хонандагон ҳангоми омӯзиши технологияҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ коркард, ҷузъҳои мақсаднокӣ, муҳтаво ва протсессуалӣ муайян ва хусусиятҳои онҳо дар ҳар яке аз марҳилаҳои рушди омодагиҳои қайдшуда ошкор карда шуданд.

Аз ҷониби муҳаққиқ ба таври муфассал корҳои илмии олимони соҳаи педагогика, технологияҳои иттилоотӣ ва олимони соҳаҳои дигар омӯхта шудааст, ки дар онҳо асосҳои педагогии ташаккули технологияҳои муосир дар тарбияи насли наврас аз ҷумла хонандагони МТМУ татбиқ ва таҳқиқ гардидаанд.

Дар боби якуми диссертатсия «Асосҳои назариявӣ-методологии таҳқиқи салоҳиятҳои хонандагон дар раванди таълим» баррасии интиқодии фикру андешаҳои олимони хориҷӣ ва ватанӣ, ақидаи худи муаллиф оид ба моҳият, мазмун, аҳамияти ташаккули салоҳиятҳои асосии хонандагон бо истифода аз технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ хусусиятҳои хоси он, дар шароити ҷаҳонишавии технологияи иттилооӣ-комуникатсиони мавриди таҳқиқ қарор дода шудаанд.

Муаллифи диссертатсия қайд намудааст, ки мавриди истифода қарор гирифтани технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ ҳамчун муносибати инноватсионии таҳсил баррасӣ гардида, яке аз системаҳои самараноки тайёр намудани хонандагон баромад менамояд. Дар ин замина имконияти бунёди системаи инноватсионии таълим ба миён меояд. Ба назари муаллиф, асоснок кардани нақш ва мақоми салоҳияти

коммуникативӣ ҳамчун замина ва пойгоҳи асосии ташаккул ва инкишофи шаклҳои дигари салоҳият ва салоҳиятнокии хонандагон мебошад.

Нишондиҳандаи муҳимтарини салоҳияти асосии хонанда қобилияти мустақилона ҳал кардани мушкилоте мебошад, ки бо шароити фаъолияти воқеӣ муайян карда шудааст. Самаранокии ташаккули салоҳияти асосӣ дар маҷмӯъ ва тамоми унсурҳои таркибии он бо мавқеи субъективии хонанда муайян карда мешавад, зеро фаъолнокӣ, ҳавасмандӣ, мутамарказии хонанда омили асосии муваффақият аст. Арзиши муайянкунандаи мавқеи субъективии хонанда дар таҳсилоти умумӣ фаъолияти мустақилонаи маърифатии хонанда мебошад. Фаъолсозӣ ва ҳавасмандкунии маърифатии мустақили хонандагон, пеш аз ҳама, дар доираи кори мустақилона самти афзалиятноки модернизатсияи раванди таълим дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ мебошад. (саҳ 32)

Боби дуюми диссертатсия «Амсилаи педагогии ташаккули салоҳиятҳои асосии хонандагон дар шароити муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ»

Гузариш ба таълими босалоҳият дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ масъалаи рушди қобилияти хонандагон, зоҳиршавии мазмуну мундариҷа ва самтгириҳои амалии таълими фанҳо, рушди маҳорати хонандагон дар ҳалли мустақилонаи вазифаҳо ҳолатҳои номуайяниро ба миён овард. Чунин дигаргуниҳо, дар навбати худ, назди омӯзгорон вазифаи ҷустуҷӯи восита ва технологияҳои нави таълимро мегузорад, ки ба самаранокии омода намудани хонандагон - ба қабули қарорҳо дар вазъиятҳои мухталиф, қобилияти таҳлил ва баҳогузории кор ва фаъолияти худ, услуб ва маҳорати худтакмилдиҳии онҳо равона карда мешавад.

Дар диссертатсия муаллиф қайд намудааст, ки таҳлили вазъияти имрӯзаи низоми таҳсилоти миёнаи умумӣ нишон медиҳад, ки яке аз самтҳои асосии беҳтар ва самаранокнамоии омода намудани хонандагон ташаккули мақсадноки салоҳияти коммуникативии онҳо ба ҳисоб меравад. Қайд намудан зарур аст, ки салоҳияти коммуникативӣ мавзуи омӯзиши соҳаҳои мухталифи илмӣ оид ба инсон - физиология, психология, сотсиология, педагогика, лингвистика ба ҳисоб меравад.

Муаллиф дар таҳлили муқоисавии нишондиҳандаҳои (ҷадвали 3) дар гурӯҳи якум таҳлили натиҷаҳои бадастомадаро нишон дода қайд менамояд, ки сатҳи оддӣ нисбат ба сатҳи функсионалӣ баланд буда, дар навбати худ сатҳи функсионалӣ аз сатҳи системавӣ баландтар аст. Яъне,

аксарияти хонандагон дар сатҳи истифодабарандагони оддии технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ қарор доранд, ки албатта такмил ва таҷдидро талаб менамояд. Ба таври умумӣ чунин натиҷаҳо ба даст оварда шуданд: сатҳи оддӣ – 54%, сатҳи функсионалӣ 34 %, сатҳи системавӣ – 12%.

Дар гурӯҳи дуюм таҳлили натиҷаҳои бадастомада (ҷадвали 4) нишон медиҳад, ки сатҳи функсионаливу системавӣ аз сатҳи оддӣ баланд аст. Яъне, дар давоми таҳсил имконият пайдо гардидидааст, ки хонандагон салоҳият ва салоҳиятнокии худро дар самти истифодаи технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ инкишоф диҳанд. Ба таври умумӣ чунин натиҷаҳо ба даст оварда шуданд: сатҳи оддӣ – 21%, сатҳи функсионалӣ 53 %, сатҳи системавӣ – 26%.

Дар диссертатсия, бо назардошти вазифаҳои муайян ва мушкилоти мавҷуда аз ҷониби муаллиф салоҳият ва салоҳиятнокӣ дар самти истифодаи технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ муайян карда шудааст.

Вазифае, ки унвонҷу дар назди худ гузоштааст, аз муайя намудани тасаввуроти хонандагони МТМУ-и Ҷумҳурии Тоҷикистон доир ба истифодаи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ иборат аст, то дарк кунем, ки хонандагон то чи андоза аз технологияҳои ҳозиразамон истифода бурда метавонанд.

Пажуҳиш бо методи озмоиши озоди ассотсиативӣ анҷом ёфтае, ки дар диссертатсия пешниҳод шудааст теъдоди аксуламалҳо маҳдуд нестанд. Вобаста ба ин, бо гурӯҳи хонандагон пурсиши анкетавӣ гузаронида шудааст. Аз ҷумла, дар гурӯҳи якум 170 нафар ва дар гуруҳи дуюм бошад 225 нафар, ки теъдоди умумӣ 395 нафарро ташкил додааст. Дар натиҷаи гузаронидани корҳои санҷишӣ муайян карда шуд, ки системаи мавҷудаи тайёрнамоӣ ба таври кофӣ ба ташаккули салоҳиятҳо дар самти истифодаи технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ равона нагардидааст. Хонандагон алоқаи байни донишҳои азхудшуда ва имконияти истифодаи онро дуруст муайян карда наметавонанд. Ҳавасмандии хонандагон бо имконияти истифодаи технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ дар иҷроиши вазифаҳои нисбатан мураккаб зоҳир мегардад.

Дар рисола асосҳои назариявии ақидаҳои педагогии мутафаккирони асрҳои XXI оид ба Шаклҳои гуногуни истифодаи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар рушди қобилиятҳои

ҷустуҷӯӣ-эҷодии хонандагон таҳлилу тафсир карда шуда, таълимоти ин мутафаккирон дар инкишофи илму техника дар МТМУ ошкор карда шудааст.

Асосҳои назариявии таҳқиқотро назарияҳои илмии олимони ватанӣ ва олимону мутахассисани хориҷӣ, ки роҷеъ ба илмҳои педагогӣ-психологӣ ва педагогӣ дар самти технологияҳои муосир вобаста ба ташаккули қобилиятҳои ҷустуҷӯӣ-эҷодии хонандагон, дар заминаи онҳо таҳлили натиҷаҳои назариявӣ ва эмпирикии таҳқиқот роҳандозӣ карда шудааст, дар бар мегирад.

Арзишҳои амалии таҳқиқот дар он аст, ки натиҷаҳои дар рафти таҳқиқот бадастомада метавонанд дар таҳияи китобҳои дарсӣ, дастуру раҳнамоҳои илмӣ, методӣ, фаннӣ оид ба ақидаҳои педагогии мутафаккирони ин асрҳо, нақши анъанаҳову арзишҳои милливу мардумӣ, педагогикаи мардумӣ, дар рушди хирад ва ташаккули сирати миллӣ ва дигар ҷанбаҳои таълиму тарбияи насли наврас мусоидат намоянд. Инчунин дар ғанӣ гардонидани педагогикаи тоҷик мавзуи фавқ нақши бориз дорад.

Инчунин натиҷаҳои таҳқиқотро инчунин омӯзгорон метавонанд дар тадриси фанҳои таълимӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ, муассисаҳои таҳсилоти иловагӣ, марказҳои омӯзишӣ, омӯзишгоҳҳову муассисаҳои олӣ, гузаронидани чорабиниҳои беруназсинфиву беруназмуассисавӣ, озмунҳо ва маҳфилҳои мухталиф мавриди истифода қарор диҳанд.

Аҳамияти назариявии таҳқиқот аз он иборат аст, ки хулосаҳои гирифташуда асосноккунии назариявии сохтори қобилиятҳои истифодаи ТИК дар марҳилаи равандҳои рушди онҳо; муайянкунии ҷузъҳои мақсаднокӣ, муҳтаводор ва протсессуалӣ будани қобилиятҳои қайдшуда саҳмашро мегузорад. Муқаррароти таҳқиқот метавонад ҳамчун асосҳои назариявӣ барои таҳқиқотҳои оянда дар самти баландбардории сифати омодагии касбии хонандагони МТМУ, ҳамчунин дигар предметҳо дар соҳаи технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ, воситаҳо ва шаклҳои таҳсил хизмат кунад.

Мутобиқати тахассуси илмии довталаб ба дараҷаи илмӣ. Тахассуси илмии довталаби дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ Абдуллозода Наҷибулло ба дараҷаи илмӣ аз рӯи ихтисоси доктори фалсафа (PhD) – доктор аз руи ихтисоси 6D010300 – Педагогика ва психология (6D010301 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот) мутобиқат мекунад.

Эродҳо ба кори диссертатсионӣ. Новобаста аз муваффақияту комёбиҳои таҳқиқоти диссертатсионии Абдуллозода Наҷибулло Сайфулло, ки дороӣ арзиши баланди илмӣ мебошанд, як қатор камбудию норасоиҳоро низ мушоҳида кардан мумкин аст, ки онҳо наметавонанд арзиши баланди таҳқиқотро коста гардонанд. Ҳамзамон бо ин, камбудиву норасоиҳо ва баҳсноки кори диссертатсионӣ аз масъалаҳои зерин иборат мебошанд:

1. Дар кори илмии муаллиф баъзан хатогиҳои техникӣ ҷой доранд, ки дар маҷмуъ моҳияти тавсиявӣ дошта, хулосаи мусбати онро тағйир намедиҳанд.
2. Муаллиф таснифотҳои мухталифи мафҳуми "салоҳият" ва "салоҳиятнокӣ" –и олимони ватаниву хориҷиро пешниҳод намуда, онҳоро таҳлил намудааст, лекин дар асоси ин таснифотҳо муайяннамои худро пешниҳод накардааст;
3. Муаллиф ба ҷанбаҳои коркарди методии истифодаи технологияҳои иттилоотиву коммуникативӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёна дар сатҳи зарурӣ диққат надодааст;
4. Оид ба миқдор ва сифати технологияҳои компютерӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёна дар сатҳи зарурӣ эътибор нашудааст;
5. Камбудиҳои истифодаи технологияҳои иттилоотиву коммуникатсионӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёна ба пуррагӣ мавриди таҳлил қарор дода нашудаанд;
6. Дар диссертатсия қайд карда шудааст, ки истифодаи технологияи иттилоотиву коммуникативӣ ба самаранок гардидани раванди таълим мусоидат менамояд, лекин ин ҷанба дар диссертатсия пурра исбот нагардидааст.

Хулосаи ҷамъбастӣ оид ба сазовор донистан ё надонистани довталаб ба дараҷаи илмӣ: Диссертатсияи Абдуллозода Наҷибулло дар мавзуи **«Шароитҳои педагогии ташаккули салоҳиятҳои асосии хонандагон бо истифода аз технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ»** барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси илмии **доктори фалсафа (PhD) – доктор аз руи ихтисоси 6D010300 – Педагогика ва психология (6D010301 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот)** ба талаботи Низомномаи Шурои диссертатсионӣ ва Тартиби додани дараҷаи илмӣ (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267) ва Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия, автореферат ва дигар маводи илмӣ

ҷавобгӯ буда, муаллифи он Абдуллозода Наҷибулло сазовори дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор аз руи ихтисоси 6D010300 – Педагогика ва психология (6D010301 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот) мебошад.

Тақриз аз тарафи эксперт, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Кучибоев Ш.И. мураттаб шудааст.

Тақризи муассисаи пешбар дар ҷаласаи васеи кафедраи педагогикаи иҷтимоӣ ва касбии МДТ-и «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров», ки дар он довталаби дараҷаи илмӣ Абдуллозода Наҷибулло иштирок ва бо маъруза баромад намуд, муҳокима гардидааст.

Дар ҷаласаи васеи кафедраи педагогикаи иҷтимоӣ ва касбии МДТ-и «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров» 19 нафар устодони иштирок намуданд. Натиҷаи овоздиҳӣ: тарафдор - 19 нафар, бетараф - нест, муқобил - нест. (Протоколи №11, аз 26.06.2025).

Раиси ҷаласа:
номзади илмҳои педагогӣ, дотсент,
мудири кафедраи педагогикаи
иҷтимоӣ ва касбӣ Вализода Шоирахон

Эксперт:
номзади илмҳои педагогӣ, дотсент Кучибоев Ш.И.

Котиби ҷаласа:
номзади илмҳои педагогӣ Ғафорова С.П.

Имзои Вализода Ш., Кучибоев Ш.И. ва Ғафорова С.П.-ро **тасдиқ мекунам**:

Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
МДТ-и «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд
ба номи академик Бобоҷон Ғафуров» **Сайдуллозода З.С.**

Маълумот барои тамос:
Суроға: 735700, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
вил. Суғд, ш.Хуҷанд, гузаргоҳи Б.Мавлонбеков, 1.,
Тел.: (+992) 92-805-70-07,
E-mail: zarrina_14.10.70@mail.ru
«26» июни соли 2025-ум